

УДК 726.5 (477.74)

Варич Г.С., Петровська Ю.С.

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ВІРМЕНСЬКІ КУЛЬТОВІ ПАМ'ЯТНИКИ НАПІВЗАГЛИБЛЕНОГО ТИПУ В ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І НА ПРИКЛАДІ ЦЕРКВИ УСПІННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ В М. БІЛГОРОД- ДНІСТРОВСЬКИЙ

Вірменські поселення на землях Північного Причорномор'я з'явилися в Х-му столітті. В кінці XV століття на території колишньої Бессарабії (м. Білгород-Дністровський, м. Кілія та м. Каушанах) були зведені вірменські християнські церкви, особливості планування яких полягало в заглибленні всіх функціональних приміщень [1]. Архітектурно вирішені в стилі бароко, ці церкви майже наполовину знаходяться під землею, і для входу в них необхідно спускатися сходами. Храми мають приземисту форму, оскільки мусульманська влада того часу забороняла будувати християнські церкви вище мечетей.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці є культовою спорудою вірменської діаспори, що проживає на території м Білгорода-Дністровського з XIV століття [2]. Храм розташовується на пологому схилі лиману, поблизу фортеці. Церква являє собою кам'яну однефну будівлю, перекриту дерев'яним хибним склепінням зі східного боку еліпсоподібною вівтарною апсидою з конховидним завершенням.

Вірменська Апостольська церква була споруджена в період між XIV-XV століттями вірменською громадою Аккерману (нині м.Білгород-Дністровський)

і була діючою до 1940 року, з 1962 року передана краєзнавчому музею, потім була базою археологічної експедиції. На території церкви було розташоване старовинне кладовище (останні поховання датуються кінцем XVIII століття). Тут зберігся складений з кам'яних плит сарматський склеп III століття.

Згодом церква перебудовувалася, збільшуючись в об'ємі. У 1699 році був добудований вівтарний блок, а в 1827 році збільшена довжина будівлі із західного боку, зведений західний портик на чотирьох колонах, а також перебудований південний боковий вівтар, прибудований дерев'яний балкон церкви. В кінці XIX - початку XX століття виконано зміцнення склепіння південного великого вівтаря. Храм прийняв вид хреста і такий його вид залишився до наших днів.

Циліндричні склепіння великих бокових вівтарів працюють самостійно, горизонтальні розпори від власної ваги склепінь передаються на відповідні східні і західні стіни цих вівтарів. Арка конхового склепіння вівтарної апсиди поглинає свої горизонтальні зусилля в простінках самої апсиди.

На стінах церкви Успіння Святої Богородиці збереглися старовинні розписи і мармурові плити з викарбуваними написами (хачкари) [2, 3]. У церкві є велика кількість хачкарів, віком X-XV ст, розташованих в стінах, на підлозі і біля входів в притвори. Сама рання плита церкви датована 967 р. Цей біломармуровий хачкар вмуровано в північну стіну церкви і являється найбільш древньою реліквією храму.

Фасад являє собою площину, розділену чотирма міцними декоративними напівкруглими пілястрами, причому відстань між середніми пілястрами більше крайніх. У верхній частині площини влаштована напівкругла в плані ніша з конховидним завершенням, а в нижній частині площини є фонтан.

Західний фасад церкви являє собою портик на чотирьох колонах, на які опирається кам'яний фронтон з профільованим карнизом (рис.1).

Рис. 1. Західний фасад церкви Успіння Пресвятої Богородиці

У структурі плану виділяється передвітарний майданчик, необхідність в якому була викликана забезпеченням жорсткості конструктивних систем вітарного блоку.

У північній стіні з боку залу, у підпружній арці, розташована маленька ніша з плитою 1474 р. У північній і південній стінах передвітарного склепінного приміщення влаштовані аркові прорізи, перекриті циліндричними склепіннями.

У південній стіні великого бокового вітара відкривається невисокий вхід, що веде до північного привітарного маленького вітара.

Література

1. Торамян А.Х. Из истории строительной деятельности армян в Молдавии, М.: Внешторгиздат, 1991 – 63с.
2. Меликсет - Беков А. М. Армянские древности в Аккермане / в Бессарабии /, Тифлис, 1911. – 40с.
3. Красножон А. История исследований армянского храма Аккермана, Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий альманах, Одеса, 2013, вип. 16, с. 21 - 36